

Reforma în Justiție și consecințele sale asupra Arhivelor (1992-2004)

BOGDAN BĂDIȚOIU

Raportul dintre Arhivele Naționale și creatorii de documente reprezintă, după cum remarcă un arhivist cu experiență, o dimensiune arhivistică a prezentului cu prelungite reverberații în viitor, vizând organizarea și completarea Fondului Arhivistic Național. Această afirmație axiomatică se regăsește explicit în chiar atribuțiile fundamentale ale instituției noastre, potrivit cărora aceasta trebuie să administreze, să supravegheze și să asigure protecția specială a Fondului Arhivistic Național. Acordarea asistenței de specialitate și asigurarea desfășurării unitare a operațiunilor arhivistice la nivelul tuturor creatorilor și deținătorilor de documente presupun, între altele, cunoașterea în detaliu a modificărilor care survin, de-a lungul timpului, în organizarea lor, deoarece aceste transformări au implicații remarcabile, de ordin practic, dar și teoretic, în organizarea, gestionarea și folosirea documentelor cu valoare istorică și documentară.

Printre acestea, cele create de către instituțiile judecătorești sunt, fără îndoială, de o importanță deosebită, ele conținând numeroase informații valoroase referitoare la aspecte ale vieții politice, sociale, economice, culturale etc., transpuse sub o formă specială, ce lasă să transpară cele mai intime și profunde mecanisme care acționează nu doar în planul realității existențiale ci și în cel al mentalului, individual și colectiv, conferind o notă de unicitate fiecărei perioade din evoluția unei țări, a unui popor.

Nu este, deci, întâmplător că aceste documente au atras întotdeauna atenția cercetării științifice, cu predilecție celei istorice, avându-se în vedere bogăția, complexitatea și diversitatea informațiilor conținute, rolul Arhivelor Naționale fiind crucial în păstrarea și valorificarea lor.

În depozitele noastre există, în momentul de față, mari cantități de arhive create de către tribunale, judecătorii, notariate, parchete etc., multe așteaptă la creatori să fie preluate, iar altele, noi, se creează zi de zi. Nu toate vor ajunge la Arhive, dar cele care corespund criteriilor arhivistice de valoare trebuie să constituie o preocupare permanentă în activitatea tuturor lucrătorilor din domeniul nostru. În plus, la unele dintre ele este necesar să se facă adevărate expertizări de specialitate pentru a opera delimitările corecte între fonduri și a stabili denumirile lor reale.

Cunoașterea cadrului legal al înființării, funcționării și desființării creatorilor de arhivă, al schimbării denumirii, lărgirea sau restrângerea activității de profil sau a competenței teritoriale, contopirile sau scindările etc. sunt criterii

de maximă importanță pentru activitatea arhivistului în acest sens. Însuși procesul de evaluare a importanței documentelor și chiar operațiunile arhivistice la care vor fi supuse acestea ulterior sunt determinate de cunoașterea cât mai exactă a evoluției instituțiilor în cauză, cu atât mai mult a celor din Justiție.

Sunt doar câteva dintre motivele care ne-au determinat să încercăm o trecere în revistă a principalelor modificări care au avut loc în sistemul instituțional al Justiției, dar și în interiorul componentelor sale, ca urmare a reformelor declanșate după anul 1992 și aflate acum într-o fază finală, în vederea încheierii negocierilor de aderare la U.E.

Instituțiile judecătorești din țara noastră au beneficiat, de-a lungul timpului, de mai multe legi de organizare, fiecare încercând să optimizeze actul de justiție. Datorită legilor din anii 1865, 1879, 1894, 1907, 1925, 1938, 1947, 1952, 1968, 1992 și, în sfârșit, 2004, acestea au avut mai multe alcătuirii și arii teritoriale de competență, ceea ce au ridicat și continuă încă să ridice probleme arhivistice legate de fondare, de structura fondurilor și, nu în ultimul rând, de evaluarea documentelor.

Unele aspecte merită a fi reliefate fie și doar pentru a deschide subiecte de reflecție asupra unor realități care stau în fața noastră atunci când abordăm problematica acordării asistenței de specialitate la creatorii și deținătorii de documente din domeniul Justiției, ca și prelucrarea documentelor de la aceștia.

Astfel, trebuie să începem prin semnalarea modificărilor generate de Legea pentru organizarea judecătorească¹, lege care stabilește structura instituțiilor din domeniu în țara noastră, adică Ministerul Justiției, Ministerul Public (cu Parchetele respective de pe lângă fiecare instanță) și instanțele judecătorești: judecătorii, tribunale, curțile de apel, Curtea Supremă de Justiție. La acestea se adaugă instanțele militare.

Din punctul nostru de vedere, trebuie subliniat că tribunalele și curțile de apel pot avea două sau mai multe secții, unele specifice (fluviale și maritime), stabilite de către ministrul Justiției. Numărul judecătoriilor, sediile și ariile de competență teritorială sunt stabilite pentru fiecare județ, unele dintre ele nefiind încă înființate (la Olt, spre exemplu, figurează, în anexa legii, judecătorii la Slatina, Caracal, Corabia, Balș și Scornicești, dar ultima nu a luat încă ființă).

Totodată, se înființează și unele instituții noi, creatoare de arhivă, cum ar fi Colegiul Parchetului de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, sau Institutul Național de Magistratură.

Prin Legea privind exercitarea profesiei de avocat² se înființează cabinetele individuale și barourile de avocați, precum și Uniunea Avocaților din România. Trebuie subliniat că articolul 42 al acestei legi prevede în mod expres

¹ Legea nr. 92/1992, republicată în „Monitorul Oficial”, nr. 259/30 septembrie 1997.

² Legea nr. 51/1995, republicată în „Monitorul Oficial”, nr. 113/16 martie 2001.

faptul că fiecare avocat este obligat să țină evidențele cerute de lege și de statut cu privire la cauzele în care s-a angajat, ceea ce poate ridica unele probleme referitoare la arhivele particulare și la evaluarea importanței anumitor documente din punct de vedere istoric și/sau documentar.

Un alt segment reglementat în această perioadă este cel al activității notariale, cu mare impact asupra Arhivelor, știut fiind că un număr important al documentelor create în cadrul acesteia vor intra în depozitele noastre. Dacă prin Decretul 79 din 31 martie 1950 au fost înființate notariatele de stat, noua lege³, din anul 1995, le desființează, revenindu-se, într-o oarecare măsură, la practica anterioară. O dată cu dispariția notariatelor de stat își încep existența birourile notarilor publici, individuale sau în asociație. Tot prin această lege se înființează Camerele Notarilor Publici, câte una pe lângă fiecare Curte de Apel, la care sunt arondați notarii din raza circumscripției respectivei Curți. La nivel național, acestea s-au organizat în Uniunea Notarilor Publici.

Această reorganizare are unele consecințe care privesc activitatea arhivistică, deoarece, în primul rând, prin desființarea notariatelor de stat, arhivele acestora, registrele de publicitate mobilă și imobiliară au fost preluate de către judecătoriile aflate în zona lor de circumscriere teritorială. În județul Olt, spre exemplu, arhiva și registrele menționate ale fostului Notariat de Stat Caracal au trecut la Judecătoria Caracal, iar ale celui de la Slatina, la judecătoria corespondentă. O mare parte din aceste arhive trebuie să facă obiectul evaluării arhiviste pentru a fi preluate în depozitele noastre, desigur, în funcție de spațiile disponibile.

În al doilea rând, trebuie subliniat că, în conformitate cu art. 103 din lege, birourile notarilor publici sunt obligate să aibă arhivă și registratură proprii. Mai mult, art. 102 stabilește, în mod expres, că „arhiva activității notariale este proprietatea statului și se păstrează, se conservă și se predă în condițiile legii”.

În legătură directă cu Legea notariatelor este și cea a cadastrului și publicității imobiliare⁴, care, deși nu reglementează activitatea unor instituții din subordinea Ministerului Justiției, are multe legături cu ele.

În baza acestei legi încep să-și desfășoare activitatea Oficiul Național de Cadastru, Geodezie și Cartografie și, la nivel județean, oficii corespondente, în subordinea sa. Tot el coordonează nou înființatul Institut de Geodezie, Fotogrametrie, Cartografie și Cadastru, care va trece la Ministerul Agriculturii și Alimentației. Oficiile județene creează documente cum sunt registrul cadastral al parcelelor, indexul alfabetic al proprietarilor și al domiciliilor lor, registrul cadastral al proprietarilor, registrul corpurilor de proprietate, planul cadastral ș.a.

³ Legea nr. 36/1995, republicată în „Monitorul Oficial”, nr. 92/16 mai 1995.

⁴ Legea nr. 7/1996, republicată în „Monitorul Oficial”, nr. 61/26 martie 1996.

În conformitate cu legea, publicitatea imobiliară se efectuează de către birourile de carte funciară ale judecătoriilor, înființate în cadrul acestora, iar datele înscrise, conform art. 21 din lege, pot fi arhivate și sub formă de înregistrări pe microfilme și pe suporturi accesibile echipamentelor de prelucrare automată a datelor. Legea mai prevede, la art. 68, că oficiile județene și birourile de carte funciară din cadrul judecătoriilor realizează, păstrează și asigură conservarea copiilor de siguranță, inclusiv de pe microfilme și alte suporturi.

Este, totodată, de subliniat că registrele de publicitate imobiliară au termen de verificare judiciară 15 ani, însă termenul de păstrare considerăm că trebuie evaluat cu multă prudență.

În structura judecătoriilor, o altă modificare o operează legea care stabilește regimul juridic al garanțiilor real mobiliare⁵. În baza ei, registrul de publicitate mobilă (gajurile pentru bunurile mobile) iese din cadrul judecătoriilor și trece la o nouă instituție, Arhiva Electronică de Garanții Reale Mobiliare, de fapt, o Arhivă realizată la nivel național, o bază de date unică, gestionată de „operatori” constituiți într-un corp de operatori și agenți, sub supravegherea unei instituții guvernamentale – Autoritatea de Supraveghere.

De semnalat este și legea care stabilește procedura reorganizării judiciare și a falimentului⁶, cu implicații binecunoscute privind problemele ridicate de soarta arhivelor unităților aflate în asemenea situații. Din punctul nostru de vedere, legea merită toată atenția datorită faptului că decizia în asemenea situații aparține instanței de judecată, un rol însemnat jucându-l lichidatorul judiciar și judecătorul sindic, inexistenți în structurile anterioare.

În cadrul instituțiilor judecătorești sunt operate unele schimbări și de către o Ordonanță de Guvern din anul 2000, referitoare la fundații și asociații⁷, modificată în unele părți, ulterior⁸. Ea stabilește înființarea Registrului asociațiilor și fundațiilor, păstrat de grefa judecătorei în a cărei circumscripție teritorială își are sediul respectiva asociație sau fundație, precum și a Registrului federațiilor, ținut la grefa tribunalului respectiv.

La nivelul Ministerului Justiției s-a înființat Registrul național al persoanelor juridice fără scop patrimonial, unde se regăsesc toate copiile hotărârilor judecătorești rămase irevocabile referitoare la asociații, fundații sau federații. Datele din acest registru au același regim de arhivare ca cel prevăzut la notariate sau cărțile funciare.

⁵ Legea nr. 99/1999, republicată în „Monitorul Oficial”, nr. 236/27 mai 1999.

⁶ Legea nr. 64/1995, republicată în „Monitorul Oficial”, nr. 608/13 decembrie 1999.

⁷ O.G. nr. 26/2000, republicată în „Monitorul Oficial”, nr. 39/31 ianuarie 2000.

⁸ Legea nr. 505/2003, republicată în „Monitorul Oficial”, nr. 857/3 decembrie 2003.

Legea privind executorii judecătorești⁹ desființează birourile acestora din structurile tuturor instanțelor de judecată. Sunt înființate unele noi, de către executorii judecătorești care practică acum o profesie liberală și își desfășoară activitatea în circumscripția judecătorei pe lângă care funcționează. S-au constituit Camere ale executorilor judecătorești pe lângă Curțile de Apel și o Uniune Națională a Executorilor Judecătorești.

Vechile lor arhive au rămas la instanțele din care s-au desprins, dar, conform art. 61 din lege, biroul executorului judecătoresc nou constituit este obligat să aibă arhivă și registratură proprii, documentele create păstrându-se și predându-se conform legii.

O altă componentă nouă a sistemului o reprezintă Serviciul de reintegrare socială și supraveghere a persoanelor care au săvârșit infracțiuni¹⁰, aflat în subordinea Ministerului Justiției. Asemenea servicii sunt organizate pe lângă fiecare tribunal, constituindu-se dosare confidențiale pentru fiecare persoană căreia i se oferă asistență și consiliere. Deși acestea au termene scurte de păstrare (5 ani), există și documente care merită, din punctul nostru de vedere, o atenție mai mare.

Ordonanța de Guvern privind organizarea activității de expertiză contabilă judiciară a contabililor autorizați¹¹ aduce între atribuțiile tribunalelor ținerea tuturor evidențelor de această natură, până atunci ele revenind direcțiilor generale ale finanțelor publice și controlului financiar de stat. O dată cu intrarea în vigoare a Ordonanței, arhiva expertizelor tehnice și lucrările curente au fost predate tribunalelor, care continuă prerogativele din acest domeniu.

O altă modificare structurală a unor instanțe judecătorești o realizează Ordonanța de Urgență 117 din 24 octombrie 2003¹², prin care activitățile jurisdicționale și personalul instanțelor Curților de Conturi au fost preluate de către tribunale, împreună cu arhivele respective. Similar s-au petrecut lucrurile și cu procurorii financiari și arhivele create de aceștia, care au trecut la parchetele de pe lângă tribunale.

La această listă de transformări care au avut loc până acum în Justiție, cu implicații și asupra activității de Arhivă, trebuie să adăugăm și o altă Ordonanță de Urgență¹³, care modifică Legea 26/1990 privind Registrul Comerțului. Potrivit noilor reglementări, Registrul Central al Comerțului este ținut de Oficiul Național al Registrului Comerțului, aflat în subordinea Ministerului Justiției. Au fost

⁹ Legea nr. 188/2000, republicată în „Monitorul Oficial”, nr. 559/10 noiembrie 2003.

¹⁰ O.G. nr. 92/2000, republicată în „Monitorul Oficial”, nr. 423/1 septembrie 2000.

¹¹ O.G. nr. 65/1994, republicată în „Monitorul Oficial”, nr. 243/30 august 1994.

¹² O.U. nr. 117/2003, republicată în „Monitorul Oficial”, nr. 752/27 octombrie 2003.

¹³ O.U. nr. 129/2002, republicată în „Monitorul Oficial”, nr. 746/11 octombrie 2002.

înființate oficii ale Registrului Comerțului pe lângă fiecare tribunal, tribunalele preluând toată arhiva creată de fostele oficii care țineau de Camerele de Comerț și Industrie teritoriale.

Toate modificările prezentate mai sus, este evident, solicită din partea noastră, în cadrul activității specifice, o atenție deosebită și o cunoaștere profundă a evoluției structurilor acestor instituții. Fiecare etapă aduce noi și noi schimbări, unele dintre ele de profunzime, și ignorarea lor poate avea consecințe nefaste asupra demersurilor arhivistice.

De aceea considerăm că trebuie să avem în vedere și ceea ce anul 2004 a adus nou în domeniul Justiției, adică alte transformări structurale, unele dintre ele urmând a deveni operaționale până la sfârșitul anului, altele pe parcursul mai multor ani. Legea pentru organizare judiciară, din iunie 2004¹⁴, remodelează întregul sistem judiciar, ceea ce va avea repercusiuni certe asupra arhivelor create sau care se vor crea și, prin aceasta, asupra propriei noastre activități. Astfel, potrivit acestei legi, Justiția se va realiza în țara noastră prin următoarele instanțe judecătorești, adică, din punctul nostru de vedere, prin următorii creatori de arhive: Înalta Curte de Casație și Justiție (care înlocuiește Curtea Supremă de Justiție), Curțile de Apel, Tribunalele, Tribunalele specializate și Judecătoriile. Din această enumerare observăm că vom avea de a face cu o categorie nouă de instituții judecătorești – Tribunalele specializate. Acestea prezintă și pentru noi o mare importanță, deoarece vor crea documente esențiale pentru unele segmente fundamentale ale realității social-economice românești. Vor exista, prin urmare, Tribunale pentru minori și familie, Tribunale de muncă și asigurări sociale, Tribunale comerciale și Tribunale administrativ-fiscale, toate răspândite pe întreg teritoriul țării. Ele se vor înființa, însă, etapizat, urmând a fi toate active până la începutul anului 2008.

Față de Legea de organizare judecătorească din anul 1992, din punctul nostru de vedere este de remarcat că apariția noilor instanțe nu conduce imediat și la apariția Parchetelor corespunzătoare. În rândul acestora singurele care vor avea un caracter de noutate vor fi Parchetele de pe lângă Tribunalele pentru minori și familie, cărora li se adaugă deja existentul Parchet Național Anticorupție.

Pentru o bună orientare în activitatea de îndrumare și control, dar și, în viitor, pentru o bună și corectă prelucrare arhivistică a fondurilor, menționăm că legea prevede în mod expres că toate instanțele judecătorești și toate parchetele au în structură următoarele compartimente de specialitate: Registratura, Grefa, Arhiva, Biroul de informare și relații publice, Biblioteca. Desigur, în mod obligatoriu există la nivelul tuturor structurilor, mai puțin al celor fără personalitate juridică, câte un departament economico-financiar și administrativ.

¹⁴ Legea nr. 304/2004, republicată în „Monitorul Oficial”, nr. 576/29 iunie 2004.

Pe lângă acestea, în funcție de regulamentele specifice, mai pot exista și alte compartimente, cum ar fi, spre exemplu, compartimente de documentare și de informatică juridică.

În sfârșit, legea mai prevede că pe lângă instanțele judecătorești mai funcționează și alte structuri înființate prin lege specială, dar și unele deja create, cum sunt serviciile de reintegrare socială și supraveghere sau oficiile Registrului Comerțului, prezentate mai sus.

O altă modificare substanțială a legislației în domeniu din anul 2004, cu impact în structurile Justiției și nu numai, este cea referitoare la organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Cadastru și Publicitate Imobiliară¹⁵.

Această Agenție Națională se înființează în subordinea Ministerului Administrației și Internelor, prin reorganizarea Oficiului Național de Cadastru, Geodezie și Cartografie și preluarea activității privind publicitatea imobiliară de la Ministerul Justiției. Mai departe, în subordinea sa, funcționează un Centru Național de Geodezie, Cartografie, Fotogrammetrie și Teledetectie, precum și, pe plan local, o serie de oficii de cadastru și publicitate imobiliară.

În ceea ce ne privește, menționăm că, în conformitate cu art. 18, alin. 4., patrimoniul instituțiilor reorganizate, împreună cu arhivele lor, inclusiv cele aflate în folosința Biroului de carte funciară, au trecut la Agenția Națională de Cadastru și Publicitate Imobiliară până la sfârșitul anului trecut, pe baza unui protocol care se va semna între Ministerul Justiției și această Agenție Națională. Considerăm că la semnarea acestui protocol ar trebui și Arhivele Naționale să aibă un rol.

În plus, conform art. 19, arhivele succesoriale și arhivele de acte autentice ale fostelor Notariate de Stat, aflate în administrarea Birourilor de carte funciară ale judecătoriilor care își încetează activitatea, se vor preda judecătoriilor în a căror circumscripție teritorială se află. Tocmai din aceste motive și în baza legislației din domeniul nostru, avem obligația de a supraveghea procesul de transfer, astfel încât să asigurăm integritatea documentelor care fac parte din Fondul Arhivistic Național.

Studierea actelor normative care au reglementat succesiv organizarea instituțională și activitatea din domeniul Justiției în perioada la care ne referim ne-a atras atenția asupra câtorva aspecte de care trebuie să ținem cont în cadrul asistenței de specialitate, și nu numai, problemele apărute trebuind să fie rezolvate de la caz la caz:

– față de perioada anterioară anului 1992, au fost înființate noi judecătorii în fiecare județ, urmând ca în evidențele noastre să figureze și acestea;

¹⁵ H.G. nr. 1210/2004, publicată în „Monitorul Oficial” nr. 718 din 9 august 2004.

numărul lor variază de la județ la județ, iar în unele cazuri, deși sunt menționate în anexa la Legea de organizare judecătorească, ele nu au fost înființate efectiv;

- au apărut instituții noi, cum sunt Curțile de Apel, Parchetele de pe lângă acestea, cabinetele notariale individuale, birourile executorilor judecătorești etc.;

- au dispărut unele instituții în vechea formă, cum este cazul Notariatelor de Stat, arhivele lor trecând la judecătorii; noile notariate publice creează arhive care aparțin Statului, se păstrează și arhivează conform legii;

- aceeași situație o întâlnim în cazul executorilor judecătorești;

- instituțiile de Justiție reorganizate, deși poartă denumiri asemănătoare sau identice cu unele care au funcționat până în anul 1952, în perioada 1952-1968 sau 1968-1992, nu au aceleași structuri, competențe și arii teritoriale de exercitare a atribuțiilor;

- chiar în cazul instituțiilor de același nivel, structurile pot diferi; la tribunale sau curți de apel, spre exemplu, pot să funcționeze, de la caz la caz, două sau mai multe secții; la unele pot să fie chiar secții specifice, cum sunt cele maritime sau fluviale;

- datorită noilor atribuții, la unii creatori vom întâlni noi categorii de documente, nespecifice lor până în 1992 (tribunalele sunt instanțe de recurs, dar și de apel pentru anumite cauze, la fel curțile de apel);

- parchetele, care funcționează pe lângă fiecare instanță de judecată, la toate nivelurile, au și ele structuri și organizări diferite (întâlnim și aici, unde este cazul, secții maritime și fluviale, dar și servicii de criminalistică și criminologie etc.);

- în cadrul instituțiilor din subordinea Ministerului Justiției, apar penitenciarele, cu propria lor structură și categorii de documente specifice;

- au fost înființate noi instituții cu activități tangente Justiției, dar care nu pot fi ignorate în acest context (cum sunt cele de garanții reale mobiliare, arhiva electronică, lichidatorii judiciari);

- noua legislație ridică, din nou, problema arhivării pe microfilme și pe suporturi accesibile echipamentelor de prelucrare automată a datelor.